

De Gemmekerbiografie van Lotte Bergen

zorgvuldig verzwegen

Bijlage bij de [De zaak Ad van Liempt](#)

© samenstelling Bart FM Droog, 7 augustus 2019

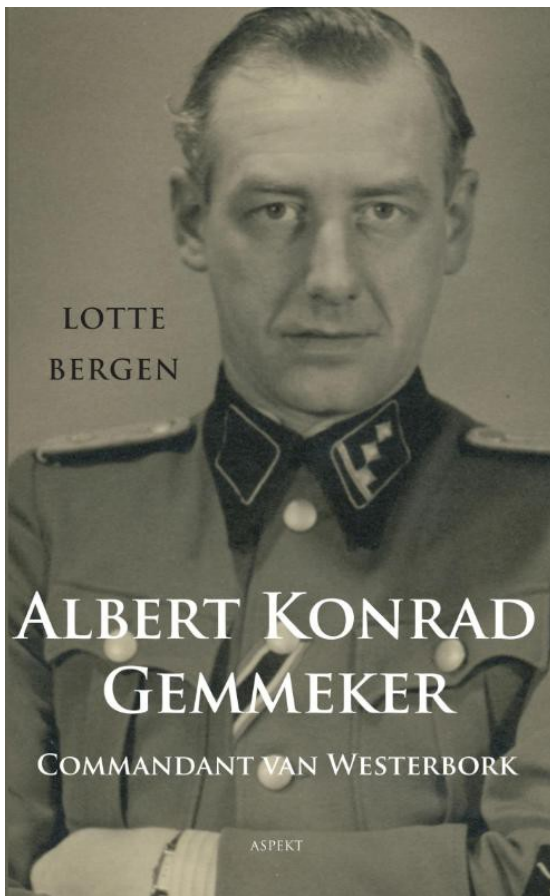
[Droog Magazine](#), 2019

inhoudsopgave

(tekst in blauw is aanklikbaar)

[Inleiding](#)
[Ad van Liempt en de Gemmekerbiografie van Lotte Bergen](#)
[Bibliografie](#)

Inleiding

Drs. Lotte Bergen (1978) studeerde geschiedenis aan de Universiteit Leiden. Ze is verbonden aan het Etty Hillesum Onderzoekscentrum¹.

In de collectie² van het United States Holocaust Memorial Museum in Washington, naast het Yad Vashem³ in Jeruzalem en het Simon Wiesenthal Center in Los Angeles⁴, een van de drie belangrijkste Holocaustherdenkings- en onderzoekscentrum ter wereld, bevindt zich haar boek:

Albert Konrad Gemmeker, Commandant van Westerbork.

Dat is, na de biografie⁵ van Nanda van der Zee, de tweede Gemmekerbiografie.

Het *Reformatorisch Dagblad* schreef over haar boek: “In [Etty] Hillesums brieven komt ook de commandant van Westerbork, Albert Konrad Gemmeker, ter sprake.

„Een stem achter me zegt: „We hadden vroeger een commandant, die trapte de mensen naar Polen, deze lacht ze naar Polen.”

Wat wist deze „correcte” commandant over het lot van de gedeporteerde Joden? Veel meer dan hij tijdens zijn proces toegaf, is de stelling van Lotte Bergen in haar studie *Albert Konrad Gemmeker*. “Opa wist het en opa was zeer intelligent”, citeert ze Gemmekers kleinzoon Heiko Schaldach. “Hij heeft ontkend om aan

1 Etty Hillesum Onderzoekscentrum, Middelburg.
<http://www.ehoc.nl/>

2 <https://collections.ushmm.org/search/catalog/bib240884>

3 Yad Vashem – The World Holocaust Remembrance Center. Jeruzalem, Israël.
<https://www.yadvashem.org/>

4 Simon Wiesenthal Center, Los Angeles (VS).
<http://www.wiesenthal.com/>

5 Zie: De Gemmekerbiografie van Nanda van der Zee. De zaak Ad van Liempt, *Droog Magazine*, 2019.
<http://www.droog-mag.nl/2019/vl/nanda-van-der-zee.pdf>

veroordeling te ontkomen.”⁶

Na de troonsbestijging van Juliana en wegens goed gedrag kreeg Gemmeker gratie. In 1951 stond hij weer op vrije voeten.

Annabel Junge: “In dit zeer overzichtelijk boek beschrijft ze allereerst de geschiedenis van het kamp en vervolgens belicht ze in grote lijnen de levensloop van Albert Gemmeker. Tot zo ver komen er geen opzienbarende feiten aan de orde. Ze vormen slechts een inleiding tot het slotdeel. Daarin geeft Bergen haar visie op het gedrag van Gemmeker als commandant en tevens voert zij redenen aan, waaruit moet blijken dat hij wel degelijk wist wat de gedeporteerde Joden te wachten stond.”⁷

Naar [inhoudsopgave](#).

6 NN. Gedeporteerd. *Reformatorisch Dagblad*. Apeldoorn, 10-05-2013.

<https://www.rd.nl/boeken/gedeporteerd-1.308694>

7 Annabel Junge. -Albert Konrad Gemmeker -Lotte Bergen. *Oorlogsboekenreviews*, [s.l.], [s.a.]. [Gezien 27-07-2019].

<https://oorlogsboekenreviews.wordpress.com/recensies/de-bezetting/algemeen/albert-konrad-gemmeker-lotte-bergen/>

Ad van Liempt en de Gemmekerbiografie van Lotte Bergen

Lodewijk Brunt: “Het project-Gemmeker is gebaseerd op een grote en grove leugen, namelijk dat Ad van Liempt de eerste zou zijn geweest die een biografie schreef over Gemmeker. Zijn voorgangers worden onder de grond geschoffeld, alsof ze nooit bestaan hebben. Hij beklagt zich over het vele leeswerk dat hij heeft moeten verrichten voor zijn werkstuk, maar al dat leeswerk was al door anderen gedaan, hij heeft er niets inhoudelijks aan bijgedragen. Liefdeloos knippen plakwerk. De dissertatie is onder de maat, in ieder denkbaar opzicht. Slordig en rommelig, zonder lijn of structuur, geen enkele originele gedachte. Alles wat hij te berde brengt over Gemmeker en het kamp Westerbork, vind je bij eerdere auteurs uitvoerig terug, maar stukken beter: beter geschreven, beter doordacht, beter gedocumenteerd.”⁸

Inzake het onderschuffelen van de eerdere Gemmekerbiografie van Lotte Bergen valt vooral op dat dit boek in Van Liempts proefschrift *wel* in het overzicht van geraadpleegde literatuur staat vermeld, maar dat hij het werk *nergens* als bron opvoert.

Een goed voorbeeld van dat onderschuffelen gebeurde kort voor Van Liempts promotie. De niet bijster goed geïnformeerde *Volkskrant*journalist Ellen de Visser vroeg Ad van Liempt:

“Is het niet vreemd dat er pas 74 jaar na de bevrijding een biografie ligt van de man die zo cruciaal is geweest bij de Jodenvervolging in Nederland?”⁹

Van Liempt:

“Die vraag is meteen het antwoord: dit boek is er gekomen vanuit mijn verontwaardiging dat het er nog niet was. Daar is niemand schuldig aan, maar ik vond het moeilijk te verdragen.”¹⁰

Dit bevreemde velen. Vanwege twee redenen: de onnozelheid van De *Volkskrant*journalist en het verzwijgen door Van Liempt van de eerdere biografieën. Lotte Bergen protesteerde, maar De *Volkskrant* weigerde een rectificatie te plaatsen – de krant volstond met het plaatsen van een ingezonden

8 Lodewijk Brunt. Promotie Ad van Liempt, een farce. Lodewijkbrunt.nl, Amsterdam, 26-06-2019.

<http://www.lodewijkbrunt.nl/promotie-van-ad-van-liempt-een-farce/>

9 Ellen de Visser. De Westerbork-commandant die tachtigduizend Joden de dood injoeg, en ermee wegkwam. *De Volkskrant*, Amsterdam, 03-05-2019.

<https://www.volkskrant.nl/kijkverder/v/2019/de-westerbork-commandant-die-tachtigduizend-joden-de-dood-injoeg/>

10 Ibidem.

brief van Simon Hammelburg, waarin deze wees op de werken van Nanda van der Zee en Lotte Bergen.¹¹

Ik vroeg Van Liempt waarom hij in dat *Volkskrant* interview Lotte Bergens biografie had verzwegen. Zijn antwoord:

“Het boek van Lotte Bergen was een adequate samenvatting van wat er toen al bekend was over Gemmeker. Ik had zelf in 2000 ook al een aflevering van *Andere Tijden* gemaakt, die op die kennis was gebaseerd.

Intensief onderzoek naar zijn voorgeschiedenis en naar de periode na zijn vrijlating was er tot dan toe niet geweest.

Ik heb geenszins bedoeld het boek van Lotte Bergen te diskwalificeren, integendeel, maar ik heb het niet als een biografie in de gangbare definitie beschouwd. Als ik de schrijfster of anderen daarmee te kort heb gedaan, spijt dat mij.”¹²

Nu berust het 'intensieve onderzoek' van Van Liempt naar Gemmekers voorgeschiedenis en naar de periode na diens vrijlating, voornamelijk op bluf en het betreden van bekende paden – maar dit terzijde.

Lotte Bergen: "Ik verwijs in mijn werk óók naar *Andere Tijden* en het interview uit 1959 (mét voetnoten), maar voor de centrale vraag: *Was Gemmeker op de hoogte van het Joodse lot?* ben ik toch echt zelf de archieven ingedoken. Als Van Liempt meent dat mijn boek veel overeenkomt met informatie uit zijn eerdere documentaire (die op haar beurt weer gebaseerd is op het werk van Presser en de Jong) had hij dat ook in zijn boek kunnen vermelden en bespreken.

Ik heb Van Liempts biografie inmiddels gelezen en op een aantal punten vind ik de overeenkomsten met mijn eigen werk treffend. Dat is an sich natuurlijk geen probleem, maar geef dan op zijn minst aan dat je bijvoorbeeld “in navolging van ... deze bron eveneens gebruikt aan om aan te tonen dat...” Uit het oogpunt van collegialiteit is het wel zo netjes om in interviews – zoals in de *Volkskrant* - aan te geven dat er al het nodige onderzoek naar Gemmeker is gedaan waar je op voortbordurt (naast L. de Jong, Houwinck ten Cate et cetera). Dat vind ik persoonlijker nog het meest kwalijke. Iedereen die onderzoek naar Gemmeker heeft gedaan wordt in feite uitgewist.

11 Simon Hammelburg. Een kleine geheugenstoring bij Ad van Liempt. *De Volkskrant*, Amsterdam, 08-05-2019. <https://www.volkskrant.nl/columns-opinie/nee-aan-de-automobilisten-ligt-het-natuurlijk-niet-die-eik-ging-niet-op-tijd-opzij~b6824c32/>

12 Ad van Liempt. E-mail aan Bart FM Droog, 14-05-2019, 10:03 uur.

Mijn studie centreerde zich rond de vraag of Gemmeker op de hoogte was van het Joodse noodlot. Daar wijdt Van Liempt zijn 14e hoofdstuk aan. Met name daar had een bronvermelding passend geweest.”¹³

En niet alleen daar: alles wijst erop dat Van Liempt mede het boek van Lotte Bergen gebruikt heeft als 'inspiratie' bij zijn passages over Gemmeker in Sint Michielsgestel (hoofdstuk 3). Bergen heeft uitputtend bronnenonderzoek gedaan, waardoor Van Liempt zelf niet meer op zoek hoefde te gaan naar relevante bronnen; hij kon simpelweg Lotte Bergens onderzoek overnemen, haar eruit wegsnijden en doen alsof hij zelfstandig de bronnen had ontdekt –*quod non!*

Lotte Bergen: “Het betreft hier een passage op pagina 43 waarin hij wel refereert aan Saskia Jansen. In mijn boek is dat pagina 58. Ik heb meerdere dagboekfragmenten gebruikt van oud-gijzelaars om Gemmekers gedrag in beeld te brengen. Hier had Van Liempt naar kunnen verwijzen.

Verder concludeert Van Liempt uiteindelijk hetzelfde als ik: Hij wist het, maar geen juridisch bewijs – wat Loe de Jong ook al had opgemerkt. Voor die conclusie (in Van Liempts hoofdstuk 14) had hij op zijn minst naar mijn hoofdstuk 5, 'Het juiste doen binnen de omstandigheden of de façade ophouden', kunnen verwijzen.”¹⁴

Naar [inhoudsopgave](#).

13 Lotte Bergen. E-mails aan Bart FM Droog, 11-05-2019; 14:25 uur; 14-05-2019, 11:30 uur; 14-05-2019, 12:20 uur; 12-07-2019, 12:33 uur.

14 Lotte Bergen. E-mail aan Bart FM Droog, 12-07-2019, 12:33 uur.

Bibliografie

Lotte Bergen. *Albert Konrad Gemmeker. Commandant van Westerbork*. Aspekt, Soesterberg, 2013. 133p.

Lotte Bergen. *Handelingsvrijheid binnen nazibegrenzing. Dagboeken en brieven van Etty Hillesum, 1941-1943*. . MA Scriptie. Studierichting Geschiedenis, PVNI. Universiteit Leiden, Leiden, 2015. 61p.

Artikelen van Lotte Bergen verschenen in:

Etty Hillesum weer thuis in Middelburg. Onder redactie van Klaas A.D. Smelik, Marja Clement, Meins G.S. Coetsier, Janny van der Molen, Gerrit Van Oord, Jurjen Wiersma. Garant, Antwerpen / Apeldoorn, 2015. 211p. Etty Hillesum Studies deel 7.

Etty Hillesum in weerwil van het Joodse vraagstuk. Onder redactie van Klaas A.D. Smelik, Marja Clement, Meins G.S. Coetsier, Gerrit Van Oord, Jurjen Wiersma. Garant, Antwerpen / Apeldoorn, 2016. 178p. Etty Hillesum Studies deel 8.

Middelburg en de Mediene. Joods leven in Zeeland door de eeuwen heen. Klaas A.D. Smelik & Arjan van Dixhoorn (red.). Garant, Antwerpen / Apeldoorn, 2017. 240 pagina's, 8 ongenummerde pagina's platen. Uitgave in samenwerking met University College Roosevelt en ZB Planbureau en Bibliotheek van Zeeland. Uitgave in het kader van Middelburg 800 jaar stadsrechten.

Etty Hillesum en het pad naar zelfverwerkelijking. Onder redactie van Klaas A.D. Smelik, Julie Benschop, Lotte Bergen, Marja Clement, Meins G.S. Coetsier, Gerrit Van Oord, Jurjen Wiersma. Garant, Antwerpen / Apeldoorn, 2017. 221p. Etty Hillesum Studies deel 9.

Etty Hillesum en de contouren van haar tijd. Onder redactie van Klaas A.D. Smelik, Julie Benschop-Plokker, Lotte Bergen, Marja Clement, Meins G.S. Coetsier, Gerrit Van Oord en Jurjen Wiersma. Gompel&Svacina, Oud-Turnhout / 's-Hertogenbosch, 2018. 268p. Etty Hillesum studies deel 10.

Bronnen: Lotte Bergen, 2019; Catalogus Koninklijke Bibliotheek, Den Haag; www.kb.nl.

Naar [inhoudsopgave](#).